

Vreeland in de Franse Tijd

Voor de Franse tijd was Vreeland een vrije en hoge ambachtsheerlijkheid. De overheidsmacht werd uitgeoefend door een privaat persoon: de heer van Vreeland. Sinds 1674 benoemde de heer van Vreeland de drost, schout en gadermeester. In theorie ging het hier om drie verschillende functies, die in de praktijk veelal werden vervuld door één persoon. Deze functionaris was voorzitter van het schepencollege. Jaarlijks koos de heer van Vreeland drie schepenen uit een voordracht van het schepencollege zelf. De schepenen hadden twee jaar zitting. De drost had sinds 1674 tot taak de uitoefening van de hoge jurisdictie en de schout, zoals sinds 1631 het geval was, de uitoefening van de rechtspraak in de ambachtsheerlijkheid Vreeland. Veelal waren drost en schout dezelfde persoon. De ambachtsheerlijkheid

Vreeland was van 1740 tot 1927 bezit van de familie Hooft. In 1750 trad Daniël Hooft Gerritszoon (1741-1803) aan als laatste Heer van Vreeland in volle rechten. In de Franse Tijd werden immers alle heerlijke rechten afgeschaft, althans voorlopig. Zijn opvolgers bleven de titel *Heer van Vreeland* dragen en nog lange tijd min of meer de vanouds bestaande rechten uitoefenen.

De samenstelling van de bevolking van Vreeland in het begin van de Franse Tijd weten we uit het archief van het gerecht. Daarin bevindt zich een lijst van gezinshoofden, met opgave van de gezinssamenstelling en het aantal knechten en meiden. De lijst is gedateerd op 19 augustus 1795.¹⁾ Uit de lijst blijkt dat Vreeland op dat moment in totaal 527 inwoners had: 122 mannen, 125 vrou-

De nachtelijke begrafenis van Hendrik Hooft Dz. te Vreeland, 4 september 1794, Anna Catharina Brouwer (Coll. Beelaerts van Blokland)

wen, 247 kinderen, 16 knechten en 17 meiden. In het boekje 'De Utrechtse gemeenten in 1815', gebaseerd op een serie ingevulde vragenlijsten die op verzoek van het Departement van Oorlog door de burgemeesters waren ingezonden kunnen we opmaken dat het aantal inwoners in dat jaar, dus net na de Franse overheersing, was gegroeid tot 612 inwoners.²⁾ Vreeland behoorde in de provincie Utrecht hiermee tot de dorpen met een betrekkelijk gering aantal inwoners.

De Bataafse Republiek

De komst van de Fransen in 1795 luidde een periode in van voortdurende staatkundige hervormingen. De regionale en lokale bestuursorganen van de Republiek werden vervangen door provincie- en gemeentebesturen. De ambachtsheren verloren de bevoegdheid om schouten, gadermeesters en allerlei andere functionarissen aan te stellen. Na de Bataafse revolutie verloren in 1811 de gerechten hun rechtsprekende taak. Zij werden omgezet in municipale raden met alleen nog een bestuurlijke taak, later gemeenteraden genoemd. Grote effecten op het dorpsniveau heeft de Bataafse Revolutie niet gehad. De sociale structuur bleef vaak ongewijzigd en binnen de sociale hiërarchie vonden geen noemenswaardige verschuivingen plaats.

Direct na de komst van de Fransen werd de bevolking van Vreeland opgeroepen een nieuw bestuur te kiezen. Deze verkiezing vond plaats op 25 januari 1795 en geschiedde conform de regels van plaatselijke reglementen. Vreeland vormde, met onder meer ook Maarssen, hierin overigens een minderheid. Meestal golden gewestelijke voorschriften. De heer van Vreeland trachtte het heft in eigen hand te houden. Hij ontsloeg de zittende schout en schepenen van hun eed en riep de bevolking in vergadering bijeen. Tijdens die bijeenkomst werden de oude functionarissen opnieuw gekozen, maar nu door de burgers van Vreeland.³⁾

Uit een schrijven van de gecommiteerde uit het Nederkwartier (noordwestelijk deel van de huidige provincie Utrecht), J.H. Mulder, aan de municipaliteit van Vreeland, gedateerd 29 oktober 1795, blijkt dat er enige verdeeldheid heerste onder de burgers van Vreeland, mogelijk tussen voor- en tegenstanders van het nieuwe bewind. Besloten werd om een commissie te benoemen, bestaande uit de burgers Hugo Verveer en Jan de Groot, om deze verdeeldheid zo goed mogelijk op te lossen. Aan het bestuur van de municipaliteit Vreeland werd eveneens verzocht om een commissie in te stellen die met de eerstgenoemde commissie zou gaan samenwerken. Op 9 november 1795 deelden de 'representanten des Lands van Utrecht', B. Jurrs en J. van Haeften, de municipaliteit vervolgens mee dat zij instemden met de vorming van de Vreelandse commissie. Naast het handhaven van orde en rust moest deze commissie eventuele samenspanningen van de tegenpartij in de kiem smoren.⁴⁾ In de archieven is verder niets terug te vinden over grote onrust of ernstige ongeregelde heden en ook uit maatregelen die later zonder al te veel strubbelingen werden doorgevoerd kunnen we veronderstellen dat het in Vreeland betrekkelijk rustig bleef.

Ten tijde van de Bataafse republiek moesten veel dorpen verplicht goederen leveren aan het Franse leger. Zo gebeurde dat in Vreeland in 1795 en 1796. In het gemeentearchief van Vreeland uit die periode lezen we onder meer het volgende:

'In naam van de Franse Republiek'
'Wij commissarissen van oorlog, belast met alle de requisitien voor de Noordelijke armee requireeren de burgemeester, rade en alle andere magistraten van het dorp Vreeland aanstonds aan de vierde divisie van geseide armee, gecommandeerd door de generaal Daendels te leveren de hoeveelheid van vijftig ossen of koeijen en vijftig schapen..... De genoemde burgemeester en magistraten zullen worden behandelt als vijanden van de Republiek en als sodanige gestraft indien zij

aan deze tegenwoordige Requisiten niet gehoorsamen'. Verder werden er ook nog paarden en voerlieden geleverd.⁵⁾

Staatsregeling 1798

Enkele maanden na een staatsgreep van de radicale patriotten op 22 januari 1798 kwam een centralistische staatsregeling tot stand. Er werd onder meer bepaald dat de Bataafse Republiek verdeeld zou worden in acht departementen. De provincie Utrecht werd opgedeeld over drie departementen. Het gerecht Vreeland bleef in eerste instantie bestaan en ressorteerde, net zoals Loenen-Kronenburg, Loenen-Nieuwersluis, Loenerslout en Nigtevecht, onder het departement Texel, met als hoofdstad Alkmaar. De hoge rechtspraak werd uitgeoefend door de centrale provinciale gerechtshoven.

In 1798 werd de schout, tevens secretaris, van Vreeland van hogerhand geschorst. De reden voor deze schorsing is niet bekend. Op 9 mei 1798 schreef het Intermediair Administratief Bestuur van het voormalig gewest Utrecht aan het Intermediair Gemeentebestuur van Vreeland onder het opschrift '*Gelijkheid, Vrijheid, Broederschap*' om voor de burger Gerrit Horst een ander aan te stellen. Er

werden enkele burgers voorgedragen, maar geen van allen werd bekwaam genoeg bevonden. Zo gebeurde het dat in de vergadering van het gemeentebestuur d.d. 23 maart 1799 dezelfde Gerrit Horst weer in zijn functie als schout en secretaris werd hersteld.

De Staatsregeling van 1798 bepaalde dat tussen de kerkgenootschappen in een burgerlijke gemeente een vergelijk moest worden gemaakt over het eigendomsrecht van het kerkgebouw. Dat gold uiteraard ook voor de Grote of Nicolaaskerk in Vreeland. In artikel 6 van de Staatsregeling werd namelijk bepaald dat de kerkgemeenschap met het grootste aantal leden het eigendomsrecht over het kerkgebouw moest verkrijgen of behouden, in het geval van Vreeland de Hervormde Gemeente. Zij moest hiervoor een bedrag uitkeren aan eventueel andere ter plaatse aanwezige kerkgenootschappen, die daarmee afstand deden van het eigendomsrecht. Uit een archiefstuk van de hervormde gemeente, gedateerd 31 oktober 1798, blijkt dat er in Vreeland lutheranen woonden. Waarschijnlijk was er in die tijd een kleine lutherse gemeente, waarmee een regeling over het kerkgebouw getroffen moest worden. Het archief

Het Plantagehuis werd in 1832 aan de Kleizuwe als jachtoptrekje gebouwd door Gerrit Hooft, ambachtsheer van Vreeland. (Coll. W. Mooij)

In 1807 werd de Vreelandse laan aangelegd, later Spoorlaan geheten omdat deze naar het in 1854 gebouwde station Loenen-Vreeland liep. (Coll. C. De Haan)

stuk is een verklaring, waarin alle lidmaten van de lutherse gemeente, woonachtig in Vreeland (zo'n dertig in getal), afstand deden van de aanspraken op het hervormd kerkgebouw en deze geheel overgaven aan de Hervormde Gemeente van Vreeland.⁶⁾

Op 27 augustus 1799 viel een Brits-Russische vloot de Bataafse Republiek aan op het strand van Noord-Holland. De invasie was gericht tegen de expansie van Frankrijk, maar ook gericht op de terugkomst van het Huis van Oranje. Na aanvankelijke successen werd het Engels-Russische leger toch nog vrij gemakkelijk verslagen: bij Bergen op 19 september en bij Castricum op 6 oktober. Nog in datzelfde jaar riep het Uitvoerend Bewind der Bataafse Republiek, ter gelegenheid van het geheel ontruimen van de Bataafse grond, donderdag 19 december uit tot een nationale feestdag.

Vreeland gaf hieraan gevolg en organiseerde een plechtig feest. De schoolmeester werd gelast om op die dag geen school te houden en de secretaris moest, na klokkepping, een proclamatie voorlezen van het vertegenwoordigende lichaam. Om 10.00 uur las de dominee Pieter Gibbon een redevoering in de kerk voor. Daarna luidde van half twaalf tot twaalf uur en van vier uur tot half vijf de klok en werd de vlag de hele dag uitgestoken.

Ingevolge de keur van 31 mei 1676 voerden de heemraden van Vreeland de heemraadschouw over de weg van het dorp tot aan het Dirk Japenbruggetje (over de ringsloot) en vervolgens over de Hinderdam tot aan Nederhorst den Berg. Uit brieven aan schout en heemraden van Vreeland, wordt duidelijk dat er rond 1800 veel klachten waren over het onderhoud van de weg tussen Vreeland en de Hinderdam.⁷⁾

Onder een nieuwe grondwet

In september 1801 was er al weer een staatsgreep. Napoleon wilde een regeringswijziging doorvoeren. Hij legde een grondwetswijziging aan de bevolking voor zonder het parlement hierin te kennen. Doordat de thuisblijvers, en dat was verreweg de meerderheid, als voorstemmers werden geteld, werd de grondwet als aangenomen beschouwd. In Vreeland werd in oktober van datzelfde jaar gestemd voor een nieuw ontwerp van plaatselijke regeling om het functioneren van justitie en politie daar gelijk te stellen met dat van het voormalig gewest Utrecht. Daarvoor regelde de heer van Vreeland zelfstandig politiediensten. Vier mensen stemden tegen, twaalf stemden voor en 142 personen stemden niet. Ruim een half jaar later kwam er van de 152 stemgerechtigde burgers niemand meer opdagen om te kiezen voor een nieuw aangeboden reglement van

bestuur voor het departement. Door hun afwezigheid werden zij geacht het reglement te hebben aangenomen. De plaatselijke besturen kregen hun onafhankelijkheid en het recht op eigen wetgeving terug. Ze werden daarnaast vrijgesteld van toezicht door hogere instanties voor zover het hun eigen huishouding betrof. Afhankelijkheid veranderde zodoende in volledige autonomie. De nieuwe staatsregeling in 1801 leidde een jaar later tot het herstel van het departement Utrecht met de oude provinciale grenzen. Tevens kregen de ambachtsheren hun financiële rechten terug.

Op 30 september 1803 werd het op dat moment bestaande gemeentebestuur ontslagen. De schout werd opgedragen om vijf nieuwe schepenen te installeren, hetgeen geschiedde.

Koninkrijk Holland

Door de komst van Lodewijk Napoleon werd in 1806 de Bataafse Republiek vervangen door het Koninkrijk Holland. De eigenaren van de heerlijkheden kregen nu ook een deel van hun politieke rechten terug. De namen van de departementen werden weer gewijzigd. Ieder departement werd verdeeld in kwartieren. Een landdrost met assessoren en

een secretaris-generaal stonden voortaan aan het hoofd van het departement. Zij werden door de koning benoemd. De gemeentes werden in twee klassen verdeeld. Die met minder dan vijfduizend zielen, waaronder Vreeland, vielen in de tweede klasse. De gemeentes kwamen onder leiding van een vroedschap, die bestond uit een burgemeester en wethouders.

In het begin van de negentiende eeuw (1807) werd de Vreelandse laan (later Spoorlaan) tussen Vreeland en Loenersloot aangelegd door Amsterdamse ondernemers en eigenaren van buitenplaatsen. Dit om een kortere rijweg te verkrijgen naar Loenersloot om vanaf daar met de trekschuit naar Amsterdam te reizen. Twee Amsterdamse welgestelden, Cornelis Freijersum en Dirk Jan Voomberg, waren de belangrijkste financiers. De naam 'Vreelandse Tollaan' die nog wel te vinden is op oude kaarten suggereert dat er destijds tol werd geheven om de kosten van aanleg en onderhoud zoveel mogelijk te dekken. Er waren twee tollën: één bij 'De Roskam' in Vreeland (nu restaurant De Nederlanden) en één bij Het Rechthuis in Loenersloot (nu huidige woonhuis aan de Slotlaan 4).

In 1810 werd het koninkrijk ingelijfd bij Frankrijk. De dorpen kregen een raadgevend college voor de 'maire'. Deze 'maire' had heel het bestuur in handen. In Vreeland regeerde als professionele 'maire' de Vreelder Bouten. Een andere ingezetene van Vreeland, burger Ruijs, werd in datzelfde jaar benoemd als 'adjunct-maire'. In 1813 werd hij tot 'maire' verheven.

Onder Franse overheersing

Na de inlijving bij het Franse keizerrijk kwam er opnieuw een departementale herindeling. Het departement Utrecht verdween en Vreeland, net als andere gemeenten in de Vechtstreek, maakte vanaf dat moment deel uit van het departement van de Zuiderzee, met als hoofdstad Amsterdam. In 1811 werd bestuur

Het monument aan de zuidzijde van het Jubileumlaantje.

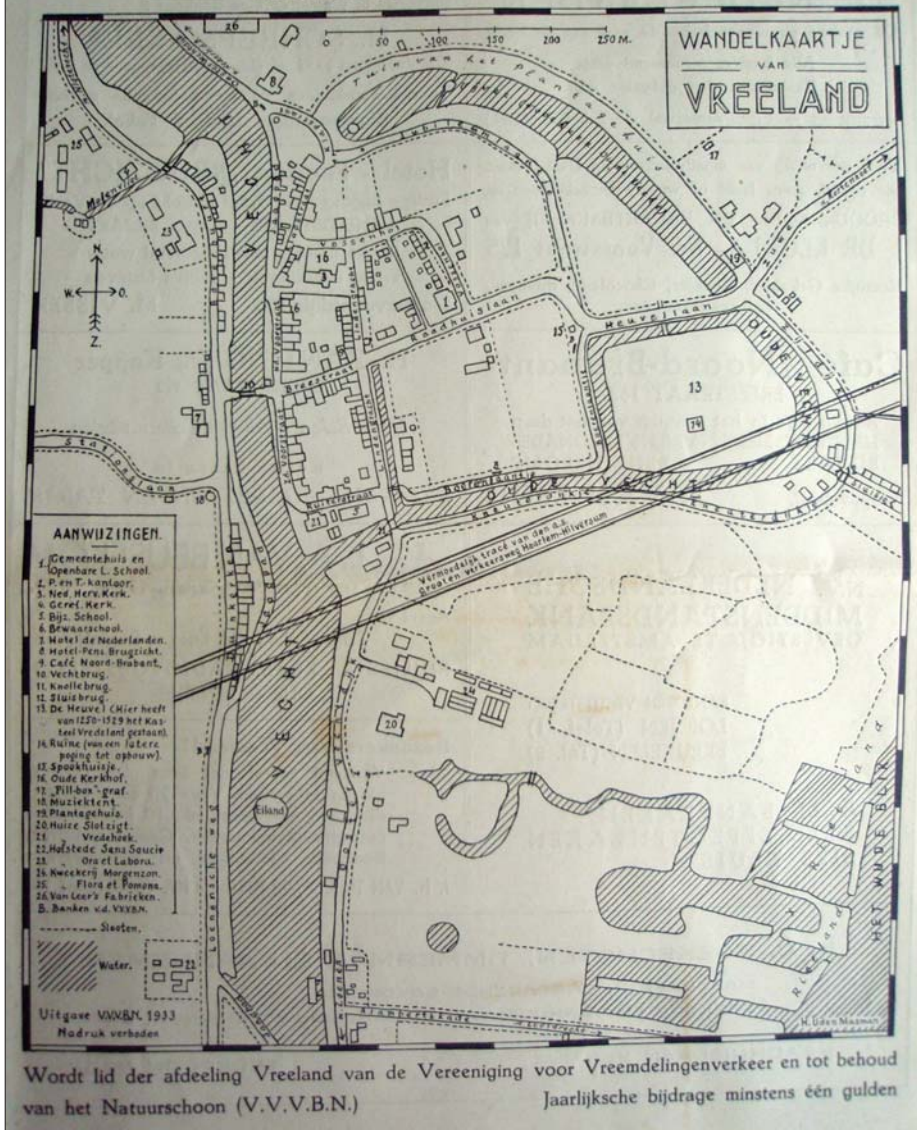
Alom ver-
krijgbaar :

Geill. Gids voor de Vechtstreek

van Utrecht tot Muiden

84 pag. 8° royaal
met 60 foto's en
4 kaarten. Prijs

f0.60

Plattegrond van Vreeland uit 1930, met rechts de Kleizuwe en langs de bovenste binnenbocht van de oude Vechtarm het Jubileumlaantje.

en rechtspraak definitief gescheiden, waarbij rechterlijke taken aan afzonderlijke rechtbanken werden toebedeeld.

Aan het begin van de negentiende eeuw lag Vreeland op de telegraafroute van Antwerpen naar Amsterdam. De eerste telegrafische verbinding tussen Parijs en Rijsel in 1794 was het begin van een stervormig netwerk dat de belangrijkste Franse steden verbond met de hoofd-

stad. Tijdens het bewind van Napoleon bestonden vertakkingen naar Spanje, Italië, Duitsland en de Nederlanden. In 1810 kreeg De Chappe de opdracht om een telegraafroute door te trekken van Antwerpen naar Amsterdam. In dat jaar lezen we in het archief van de heerlijkheid Vreeland dat het bovenste gedeelte van de torenspits wordt afgebroken en dat daarop een telegraaf wordt geplaatst. Na de nederlaag van Napoleon

in 1813 werd de telegraaf van de spits afgenomen en werd de toren met een plat dak dicht gemaakt.⁸⁾

Het grondgebied van de heerlijkheid Vreeland omvatte naast de bebouwde kom ook de Dorsewaardpolder. Delen van het kerspel (de parochie) van Vreeland lagen op het grondgebied van de ambachtsgerechten Kortenhoef en Nigtevecht. Deze situatie gaf nogal eens aanleiding tot conflicten, vooral als het ging om belastingheffing en -inning. Meerdere keren heeft Nigtevecht getracht (een gedeelte van) het kerspel van Vreeland (ten westen van de Vecht) te annexeren, onder meer in 1811. Hierover zijn interessante stukken geleverd door de 'maires' van Vreeland en Nigtevecht.⁹⁾

Na de bevrijding

De gemeente Vreeland, zoals die na de bevrijding in 1813 vorm kreeg, grensde in het noorden aan de gemeenten Nigtevecht en Nederhorst den Berg, in het oosten aan de gemeente Kortenhoef, in het westen aan het grondgebied van Abcoude-Baambrugge, en in het zuiden aan de gemeente Loenen. Het grondgebied van de gemeente bestond uit de Dorsewaardpolder, de Hoekerpolder, de Voorburgse polder en het dorp Vreeland. Daarnaast waren er nog enkele verspreid liggende huizen. De lokale wegen waren onverhard en in de winter of bij zware regenval werden ze vaak onbruikbaar. Ook tussen de Vechtstreek en het Gooi ontbrak het aan goede verbindingswegen. Tussen Vreeland en Utrecht was er geen goede verbinding vanaf de Vecht naar Hilversum.

Indien men over de Kleizuwe van Vreeland richting Kortenhoef loopt dan valt zeker het 'Plantagehuis' op. Dit landhuis strekt zich uit ten noorden van de Kleizuwe en ten oosten langs de zogenaamde Stille Vecht. Het betreft hier een historische buitenplaats die van 1736 tot 1927 eigendom was van de familie Hoofst. Het park van het huis wordt aan de Bergseweg afgesloten door een

toegangshek uit circa 1900. Een tweede toegangshek bevindt zich boven een brug over de sloot aan de noordzijde van de Kleizuwe. Deze geeft toegang tot een driehoekig terrein met een boomgaard, bekend onder de naam 'De driehoek'. Deze brug en dit toegangshek dateren uit 1863. In de noord-west pijler van de brug is 'Waterloo' aangebracht en in de zuid-west pijler '18 juni 1815'. De brug is een herinnering aan de Slag bij Waterloo. Het smeedijzeren toegangshek is verankerd in de zuidelijke pijlers. Het hek bestaat uit twee opengewerkte hekstijlen gevuld met bladornamenten, waartussen een tweevleugelig spijlen-draaihek is geplaatst. Een identiek hek staat hier tegenover, aan de zuidzijde van de Kleizuwe en herinnert aan de Slag bij Leipzig van 1813. Verder staat er een zelfde hek (kopie) aan de eveneens tot de buitenplaats behorende "Zijldijk", echter niet voorzien van pijlers. Tot slot horen bij dit huis twee denkpalen die in 1863 geplaatst zijn aan een wandelpad bij de viering van het 50-jarig bestaan van het Koninkrijk der Nederlanden. Bij die gelegenheid werd de naam van het wandelpad 'Bredelaan' veranderd in het toepasselijke 'Jubileumlaantje'.

Bart Jagt

BRON:

Oud burgemeester van Vreeland en Nigtevecht Jhr. J.A.F. Backer vertelt..., samenstelling H.J. Aalderink, Vreeland 1995.

NOTEN:

- 1) Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen te Breukelen (RHCVV), GA Vreeland, inv. nr. 16.
- 2) De Utrechtse gemeenten in 1815 in vraag en antwoord, uitgave van de provincie Utrecht, 1972.
- 3) RHCVV, GA Vreeland, inv. nr. 2, 'Resolutieboeken van het gerecht' hierin o.m. een verslag van een vergadering van burgers van Vreeland, door de Heer van Vreeland bijengeroepen in het Rechthuis om de drost, de schepenen en de gerechtsbode van hun eed te ontslaan en nieuwe functionarissen te verkiezen, dan wel de oude te herkiezen, 1795.
- 4) RHCVV, GA Vreeland, inv. nr. 3.
- 5) RHCVV, GA Vreeland, inv. nr. 109.
- 6) RHCVV, Archief Hervormde Gemeente Vreeland, 1618-1979, inv. nr. 138.
- 7) RHCVV, GA Vreeland, inv. nr. 108.
- 8) Vechtkroniek 18 (2003)
- 9) RHCVV, GA Vreeland, inv. nr. 12.